

Шевчук І.Ю.
магістрант кафедри фінансів і кредиту
Науковий керівник – Новак О.С.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Державний борг виступає важливою складовою ринкової економіки. Сьогодні важко знайти державу, яка була б спроможна обходитися без запозичень. Використання державою позик зумовлено нестачею власних фінансових ресурсів, необхідних для фінансування державного бюджету. За умови ефективного використання залучені кошти можуть стати позитивним чинником економічного зростання, але в іншому випадку збільшення заборгованості призводить до фінансової кризи, порушення макроекономічної стабільності.

Протягом останнього часу перед Україною надзвичайно гостро стоїть питання обслуговування боргових зобов'язань. Управління державним боргом є комплексною проблемою, оскільки протягом останнього часу він є досить значним. Зважаючи на актуальність формування та управління державним боргом, цілком очевидно, що ці процеси є об'єктом уваги науковців, тому в західній та вітчизняній фінансовій науці цим проблемам приділяють велику увагу. Управління державним боргом, який є засобом покриття дефіциту бюджету держави та інструментом стабілізації фінансового ринку набуває особливо важливого значення у період трансформації національної економіки та розвитку товарно-грошових відносин.

Питаннями державного боргу займалися і займаються провідні економісти, вчені та практики всього світу. Серед них: Д. Рікардо, Р. Барро, Дж. Кейнс, Д. Бьюкенен, Р. Девіс, А. Лернер, М. Карлберг, Ф. Модільяні, Ф. Фрідман, Р. Масгрейв, Ш. Планкарт та інші. Однак проблеми застосування методів управління державним боргом досі залишаються актуальними, зважаючи на те, що частка витрат на обслуговування боргу в Україні постійно зростає. Теоретичні розробки західних вчених не завжди можуть прямо застосовуватись для аналізу ситуації в Україні, бо не враховують умов перехідної трансформаційної економіки. Українські вчені, практики, в свою чергу, повинні враховувати світовий досвід ефективного управління борговими зобов'язаннями, формуючи політику державних запозичень.

Статистичні дані свідчать про те, що в різних країнах державний борг чинить різний вплив на розвиток економіки. Зокрема, Найбільшим боржником світу за абсолютним значенням обсягу державного боргу є США (понад 20 трлн. дол. США), при цьому країна займає провідні місця в рейтингах країн за обсягом ВВП, ВВП на душу населення тощо. Що стосується України, то обсяг державного боргу станом на 30.09.2017 р. складає 77,03 млрд. дол. США, однак за показниками розвитку економіки Україна займає низькі позиції. При цьому співвідношення між обсягом боргу та ВВП в Україні й США суттєво не відрізняються, зокрема в Україні цей показник складає 79 %, в США – 106 %. Звідси випливає, що особливе значення має не абсолютна сума державного боргу, і навіть не співвідношення боргу до ВВП, а ефективність управління державним боргом. Оскільки статистичні дані вказують на велику кількість проблем та критичні значення показників як державного боргу, так і показників боргової безпеки України.

Критично оцінюючи стан державної заборгованості, до основних проблем управління державним боргом в Україні варто віднести:

- 1) проблеми несистемного застосування методів управління:
  - швидке зростання обсягів державного боргу як за абсолютною величиною, так і відносно ВВП;
  - переважання зовнішньої заборгованості в структурі державного боргу, що несе в собі валютні ризики;
  - значні розміри гарантованого державою боргу, що викликає додаткові витрати у зв'язку з неплатоспроможністю позичальників;
  - значну заборгованість перед міжнародними організаціями економічного розвитку та іноземними органами управління, що загрожує економічній безпеці України;

– слабкий розвиток внутрішнього ринку державних цінних паперів, що ускладнює залучення державних позик;

– відсутність досконалого інституційного механізму щодо активного управління державним боргом та ефективного використання залучених коштів.

2) проблеми організаційного характеру. Розпорошеність повноважень щодо управління державним боргом між декількома державними інституціями щодо формування зовнішнього боргу країни, що викликає слабку координацію дій з управління боргом. Так, заборгованість перед МВФ перебуває під контролем НБУ, кредити Світового банку – Міністерства фінансів, міждержавні кредитні лінії – Укрексімбанку. Крім того, різні відомства застосовують різні методики обліку, що відповідно спричиняє статистичні розбіжності за основними показниками заборгованості.

Враховуючи вищезазначені проблеми управління державним боргом України, існує нагальна потреба розробки та впровадження як середньострокової стратегії управління державним боргом, так і поточної програми управління. Що стосується безпосереднього управління державним боргом, то потрібно виконати наступні завдання:

– оптимізувати структуру державного боргу в розрізі валюти і відсоткових ставок, що дасть змогу мінімізувати відповідні ризики;

– мінімізувати ризики, пов'язані з рефінансуванням та дотриманням середньозваженого строку до погашення боргових зобов'язань;

– запобігти виникненню пікових навантажень на державний бюджет, що пов'язані із здійсненням платежів за державним боргом;

– підвищити рівень ліквідності державних боргових цінних паперів, що дасть змогу підвищити попит на них з боку інвесторів;

– здійснити нові запозичення для підтримки та розвитку пріоритетних сфер розвитку економіки, переважно транспортної і міської інфраструктури, енергетики та енергозбереження;

– забезпечити ефективну співпрацю з провідними міжнародними рейтинговими агентствами щодо присвоєння ними суверенного кредитного рейтингу Україні та її борговим зобов'язанням.

Також, для удосконалення механізму управління зовнішнім державним боргом України можна запропонувати наступні напрямки:

– з метою збереження економічної безпеки держави при виборі боргового джерела пріоритет повинен надаватися внутрішнім запозиченням;

– здійснювати видачу державних гарантій лише у виняткових випадках, пов'язаних із реалізацією національних інтересів;

– пріоритетним завданням управління структурою державного боргу є зменшення частки заборгованості, яку необхідно погасити в короткостроковому періоді;

– відмовитись від залучення кредитів міжнародних організацій економічного розвитку, що супроводжуються додатковими умовами, які обмежують економічну і політичну незалежність.

Проблема підвищення ефективності управління державним боргом і пошук шляхів її вирішення є одними з найбільш актуальних питань сьогодення в Україні. Прискорення темпів впровадження як середньострокової стратегії управління державним боргом, так і поточної програми управління, а також удосконалення механізму управління зовнішнім державним боргом України дозволять забезпечити подальше економічне зростання та високий рівень соціальних стандартів життя українців. Для розв'язання проблеми заборгованості в довгостроковому періоді необхідне «оздоровлення» самої економіки, оскільки без забезпечення динамізму її розвитку і реальної, відчутної ефективності фінансова стабільність в країні буде короткочасною і відносною незалежно від того, які прогресивні фінансові заходи використовуються для її підтримки.